

Zarządzenie Nr. 31/2012

Prezydenta Miasta Tarnobrzeg

z dnia 13 lutego 2012.

**w sprawie: ustalenia polityki oraz procedur zarządzania ryzykiem
w Urzędzie Miasta Tarnobrzeg**

na podstawie art. 33 ust. 3 i art. 60 ust 1 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jedn. Dz. U. Z 2001 r. Nr 142, poz. 1591 z póź. zm.), art. 69 ust. 1 pkt. 2 i 3 oraz art. 247 ust. 2 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. 157, poz. 1240), w związku z Zarządzeniem Prezydenta Miasta Tarnobrzeg Nr 351/2011 z dnia 16.11.2011 roku w sprawie :
ustalenia Regulaminu Kontroli Zarządczej w Urzędzie Miasta Tarnobrzeg
zarządzam, co następuje :

§ 1

Ustalam politykę oraz procedury zarządzania ryzykiem w Urzędzie Miasta Tarnobrzeg.

§ 2

Wykonanie zarządzenia powierza się Zastępcy Prezydenta Miasta Tarnobrzeg.

§ 3

Ilekroć w zarządzeniu jest mowa o:

- 1) Urzędzie – należy przez to rozumieć Urząd Miasta Tarnobrzeg;
- 2) Komórkach organizacyjnych – należy przez to rozumieć wydziały, biura, kancelarie i samodzielne stanowiska Urzędu Miasta Tarnobrzeg;
- 3) ryzyku – należy przez to rozumieć prawdopodobieństwo wystąpienia

dowolnego zdarzenia, działania lub braku działania, którego skutkiem może być szkoda w majątku lub wizerunku danej jednostki lub które przeszkodzi w osiągnięciu wyznaczonych jej celów i zadań;

- 4) apetycie na ryzyko – należy przez to rozumieć poziom narażenia na ryzyko, który uważany jest za odpowiedni, dopuszczalny i uzasadniony, uzgadniany na poziomie kierownictwa Urzędu;
- 5) wpływie ryzyka – należy przez to rozumieć skutki dla realizowania zadań i osiągania celów spowodowane przez zdarzenie objęte ryzykiem;
- 6) prawdopodobieństwie ziszczenia się ryzyka – należy przez to rozumieć częstotliwość występowania zdarzenia objętego ryzykiem;
- 7) istotności ryzyka – należy przez to rozumieć kombinację wpływu ryzyka i prawdopodobieństwo jego ziszczenia;
- 8) akceptowalnym poziomie ryzyka – należy przez to rozumieć ustalony w zarządzaniu poziom istotności ryzyka przy którym nie jest wymagane podejmowanie działań przeciwdziałających ryzyku;
- 9) zarządzaniu ryzykiem – należy przez to rozumieć proces identyfikacji, oceny i przeciwdziałania ryzyku, proces ten obejmuje także monitorowanie ryzyka i środków podejmowanych w celu jego ograniczania;
- 10) mechanizmach kontroli – należy przez to rozumieć wszystkie działania i procedury podejmowane lub ustanawiane w celu zwiększenia prawdopodobieństwa realizacji zadań i osiągania celów, a zwłaszcza:
 - a) dokumentację systemu kontroli (procedury, instrukcje, wytyczne),
 - b) dokumentowanie poszczególnych zdarzeń,
 - c) zatwierdzanie operacji,

- d) podział obowiązków,
- e) nadzór,
- f) rejestrowanie istotnych odstępstw od zasad zapisanych w procedurach, instrukcjach czy wytycznych,
- g) ograniczanie dostępu do zasobów materialnych, finansowych i informacyjnych.

§4

Cel dokumentu:

Celem niniejszego dokumentu jest określenie, w wymiarze organizacji:

- 1) listy głównych celów dotyczących procesu zarządzania ryzykiem oraz sposobu, w jaki łączą się one z celami Urzędu Miasta Tarnobrzeg (zwanego dalej Urzędem) oraz charakterem świadczonych przez niego usług;
- 2) struktury zarządzania ryzykiem, roli i zadań kierownictwa (w tym kierownika jednostki oraz kierowników wyższego szczebla), zespołów i pracowników ponoszących odpowiedzialność za ryzyko;
- 3) sposobu praktycznego zarządzania ryzykiem.

§5

Założenia dotyczące procesu zarządzania ryzykiem:

1. Jako jednostka organizacyjna samorządu terytorialnego, Urząd jest zobowiązany realizować swoje cele ustawowe, by świadczyć usługi na rzecz całego społeczeństwa.
2. W swej działalności, tj. zmierzając do osiągnięcia postawionych przed nim celów, Urząd narażony jest na wszelkiego rodzaju ryzyka. Zadaniem kierownictwa jest podejmowanie działań w celu zwiększenia prawdopodobieństwa osiągnięcia celów i neutralizacji ryzyk.

3. W każdej funkcjonującej jednostce pewne ryzyko jest nieuniknione. Dlatego też: znajomość, pomiar i redukcja ryzyka mają pierwszorzędne znaczenie. Niniejsza polityka określa sposób reakcji Urzędu na problemy dotyczące zarządzania ryzykiem.
4. Podejście Urzędu do procesu zarządzania ryzykiem wyraża się przede wszystkim:
 - 1) poprzez sposób rozumienia (interpretacji) pojęcia zarządzania ryzykiem;
 - 2) poprzez podstawowe cele operacyjne dotyczące procesu zarządzania ryzykiem.
5. Powszechnie uznaje się, że dzięki dobremu zarządzaniu ryzykiem, organizacja może lepiej reagować na wymagania zewnętrzne.
6. Kwestią niezbędną jest „dobre zarządzanie” które obejmuje w szczególności:
 - 1) zrozumienie celów prowadzonej działalności;
 - 2) identyfikację sposobów umożliwiających osiągnięcie tych celów;
 - 3) określenie możliwych niepowodzeń i strat;
 - 4) określenie środków zaradczych, które umożliwią uniknięcie niepowodzeń lub zmniejszenie strat;
 - 5) podjęcie decyzji, czy faktycznie warto podjąć ryzyko.

§6

Interpretacja pojęć związanych z zarządzaniem ryzykiem:

1. Ryzyko może mieć charakter negatywnego zagrożenia (ryzyko w ujęciu negatywnym) lub też pozytywnej możliwości (szansa).
2. Ryzyko negatywne to wymierny bądź niewymierny poziom zagrożenia związany z wystąpieniem jakiegokolwiek zdarzenia, działania lub braku działania, które może prowadzić do utraty mienia lub wpłynąć na wizerunek Urzędu lub zakłócić realizację celów statutowych.

3. Kierownictwo Urzędu jest świadome faktu, iż należy właściwie zarządzać ryzykiem związanym z działalnością Urzędu lub planami przez niego sporządzanymi.
4. Wobec tego w Urzędzie interpretuje się zarządzanie ryzykiem w następujący sposób: zarządzanie ryzykiem to proces identyfikacji, oceny i przeciwdziałania ryzyku, proces ten obejmuje także monitorowanie ryzyka i środków podejmowanych w celu jego ograniczenia;
5. Identyfikacja ryzyk odbywa się na poziomie strategicznym i operacyjnym.
6. Elementy składowe zarządzania ryzykiem stanowią:
 - 1) kultura zarządcza;
 - 2) procesy zachodzące w jednostce;
 - 3) struktura organizacyjna.

§7

Cele dotyczące procesu zarządzania ryzykiem w Urzędzie:

W celu ułatwienia procesu zarządzania ryzykiem, zidentyfikowano następujące cele stanowiące podstawę systemu zarządzania ryzykiem w Urzędzie:

- 1) uświadomienie istniejącego ryzyka i wdrożenie metody zarządzania tym ryzykiem;
- 2) wsparcie roli i monitorowanie pracy osób odpowiedzialnych za zarządzanie ryzykiem w Urzędzie;
- 3) identyfikacja, analiza, kontrola i raportowanie dotyczące ryzyka operacyjnego i strategicznego przy wykorzystaniu odpowiednich kryteriów oceny;
- 4) monitorowanie ogólnych wyników systemu zarządzania ryzykiem i jego oddziaływania na działalność Urzędu.

Uczestnicy procesu zarządzania ryzykiem:

1. W procesie udział biorą wszyscy pracownicy Urzędu.
2. Zależnie od zajmowanego stanowiska, w zarządzaniu ryzykiem uczestnikom procesu przypisane są różne role i odpowiedzialności.

I tak:

1) Prezydent:

- a) jest głównym właścicielem ryzyka w Urzędzie,
- b) nadzoruje zarządzanie ryzykiem w całym Urzędzie,
- c) odpowiada za uzgodnienie polityki zarządzania ryzykiem oraz jej przegląd,
- d) organizuje warunki do systematycznego i uporządkowanego prowadzenia procesu zarządzania ryzykiem w Urzędzie,
- e) identyfikuje i zarządza ryzykiem na poziomie strategicznym i operacyjnym,
- f) podejmuje ostateczne decyzje dotyczące istotnych i kluczowych ryzyk,
- g) jest adresatem raportów i sprawozdań dotyczących przeglądu systemu zarządzania ryzykiem;

2) Zastępca Prezydenta, Sekretarz i Skarbnik:

- a) nadzorują zarządzanie ryzykiem w podległych im pionach,
- b) współdziałają w identyfikacji i zarządzaniu ryzykami strategicznymi;

3) Naczelnicy, Kierownicy, Dyrektorzy Komórek organizacyjnych, samodzielne stanowiska pracy:

- a) pełnią funkcję właścicieli ryzyk operacyjnych w podległych im obszarach,
- b) odpowiadają za wdrażanie mechanizmów kontrolnych,

- c) na bieżąco monitorują zmiany w otoczeniu wewnętrznym i zewnętrznym Urzędu, w tym pojawiające się nowe ryzyka (zwłaszcza w obszarze, za który odpowiadają),
 - d) identyfikują, oceniają, redukują ryzyka oraz składają raporty dotyczące ryzyk przy wykorzystaniu oceny ryzyka;
- 4) Pracownicy:
- a) na bieżąco referują przełożonym napotykaną trudności we wdrożonych mechanizmach kontrolnych,
 - b) aktywnie uczestniczą w identyfikacji ryzyk zgłaszając kierownictwu swoje spostrzeżenia;
 - c) są świadomi występującego ryzyka i potrzeby rozpatrzenia ryzyka w formalnych procesach.

§9

Etapy procesu zarządzania ryzykiem:

1. Określenie celów i zadań, monitorowanie i ocena ich realizacji:
 - a) określenie celów i zadań komórki. Wykonanie ich należy monitorować w co najmniej rocznej perspektywie,
 - b) zapewnienie odpowiedniego systemu monitorowania realizacji celów i zadań w komórce,
 - c) przeprowadzenie oceny realizacji celów i zadań pod względem oszczędności, efektywności i skuteczności,
 - d) wskazanie osób odpowiedzialnych za ich wykonanie.
2. Identyfikacja i ocena ryzyka oraz odniesienie go do akceptowalnego poziomu:
 - a) ustalenie listy celów i zadań do realizacji uwzględniającej podział na wydziały, biura, kancelarie i samodzielne stanowiska;
 - b) co najmniej raz w roku do listy zadań należy opracować wykaz ryzyk

wraz z funkcjonującymi i proponowanymi mechanizmami kontroli ograniczającymi występujące ryzyko.

3. Przy identyfikacji ryzyka zadaniem Naczelników, Kierowników, Dyrektorów oraz samodzielnych stanowisk pracy jest:

- a) nie rzadziej niż raz w roku dokonywać identyfikacji ryzyka w odniesieniu do celów i zadań komórki,
- b) zidentyfikowane ryzyka poddać analizie mającej na celu określenie prawdopodobieństwa wystąpienia danego ryzyka i możliwych jego skutków,
- c) określić akceptowalny poziom ryzyka,
- d) do każdego zidentyfikowanego ryzyka określić rodzaj wymaganej reakcji,
- e) określić działania, które należy podjąć w celu zmniejszenia danego ryzyka do akceptowalnego poziomu,
- f) dokonać hierarchizacji ryzyk (uporządkować malejąco wg przyznanych ocen),
- g) wszystkie informacje o ryzyku wprowadzić do „Rejestru ryzyka”, prowadzonego w formie papierowej i elektronicznej, według wzoru zamieszczonego w Załączniku Nr 1 do niniejszego zarządzenia. Rejestr powinien zawierać wszystkie rodzaje zidentyfikowanego ryzyka. Rejestr ryzyka przekazywany jest na piśmie Zastępcy Prezydenta w terminie do 15 marca każdego roku kalendarzowego, oraz jego aktualizacje do 15 lipca i 15 listopada każdego roku kalendarzowego.

4. Podczas identyfikacji stosowana jest kategoryzacja ryzyka. Ustala się następujące kategorie ryzyka:

- a) ryzyko finansowe;
- b) ryzyko dotyczące zasobów ludzkich;
- c) ryzyko działalności;

d) ryzyko zewnętrzne.

Przykłady ryzyka występującego w ramach poszczególnych kategorii przedstawia tabela stanowiąca Załącznik Nr 2 do zarządzenia.

5. Analiza ryzyka:

- a) **ocena ryzyka** - polega na określeniu wpływu i prawdopodobieństwa ziszczenia się ryzyka, a następnie ustalenia jego istotności według określonych zasad.
- b) **określenie wpływu ryzyka** - polega na określeniu przewidywanych skutków, jakie będzie miało dla realizacji zadania lub osiągnięcia celu realizowanego przez Komórki organizacyjne, wystąpienie zdarzenia objętego ryzykiem. Do określenia wpływu używany jest opis jakościowy (Załącznik Nr 3 pkt. 1) przy zastosowaniu skali ocen: katastrofalne, poważne, średnie, niskie, nieznaczne.
- c) **określenie prawdopodobieństwa ziszczenia się ryzyka** - polega na określeniu przewidywanej częstotliwości występowania zdarzenia objętego ryzykiem w trakcie roku. Do określenia prawdopodobieństwa stosowany jest opis jakościowy (Załącznik Nr 3 pkt.2) przy zastosowaniu skali ocen: prawie pewne, prawdopodobne, średnie, mało prawdopodobne, rzadkie.
- d) **określenie poziomu istotności ryzyka** – to łączna relacja (iloczyn) prawdopodobieństwa i wpływu wystąpienia ryzyka (Załącznik Nr 3 pkt.3). Istotność ryzyka obliczana jest wg wzoru:

$$\text{Istotność ryzyka} = P \times S$$

Gdzie:

P – prawdopodobieństwo wystąpienia ryzyka

S – wielkość strat, skutku lub wpływu jaki będzie miało ewentualne wystąpienie tego zdarzenia.

Ustala się następujące poziomy istotności ryzyka:

ryzyko poważne, tj. ryzyko o katastrofalnym, poważnym lub średnim wpływie oraz o prawie pewnym prawdopodobieństwie;

ryzyko umiarkowane, tj. ryzyko o katastrofalnym lub poważnym wpływie i mało prawdopodobnym lub rzadkim prawdopodobieństwie, ryzyko o poważnym, średnim i małym wpływie oraz średnim prawdopodobieństwie, a także ryzyko o średnim, małym lub nieznacznym wpływie i prawdopodobnym lub prawie pewnym prawdopodobieństwie;

ryzyko nieznaczące, tj. ryzyko o średnim, małym lub nieznacznym wpływie oraz rzadkim prawdopodobieństwie, ryzyko o małym lub nieznacznym wpływie i mało prawdopodobnym prawdopodobieństwie, oraz ryzyko o nieznacznym wpływie i średnim prawdopodobieństwie.

Ryzykiem akceptowalnym jest ryzyko nieznaczące. Ryzyko umiarkowane i poważne przekracza akceptowalny poziom ryzyka. Ryzyko przekraczające akceptowalny poziom ryzyka wymaga ustalenia i podjęcia działań ograniczających je do poziomu akceptowalnego poprzez zmniejszenie jego wpływu lub prawdopodobieństwa ziszczenia się (przeciwdziałania ryzyku).

6. Ustalenie metody przeciwdziałania ryzyku:

- a) przeciwdziałanie – wprowadzenie mechanizmów kontrolnych, które zapobiegą urzeczywistnieniu się ryzyka. Każdy mechanizm powinien stanowić odpowiedź na konkretne ryzyko. Koszt wdrożenia mechanizmu nie może przewyższać uzyskanych korzyści ,
- b) transfer – przeniesienie ryzyka na inny podmiot np. ubezpieczenie,
- c) odsunięcie w czasie – zawieszenie na jakiś czas działalności obciążonej ryzykiem.

7. Monitorowanie procesu i dokonywanie w nim zmian:

- a) ocena dokonywana w sposób ciągły. Należy monitorować skuteczność poszczególnych elementów systemu kontroli zarządczej w celu bieżącej identyfikacji problemów umożliwiającej natychmiastowe ich rozwiązanie,
- b) za dokonanie oceny odpowiedzialny jest Naczelnik, Kierownik, Dyrektor Komórki organizacyjnej, stanowiska samodzielne oraz inne osoby pełniące funkcje kierownicze,
- c) przynajmniej raz w roku należy przeprowadzić samoocenę systemu kontroli zarządczej. Samooceny dokonują osoby zarządzające oraz pracownicy. Proces samooceny oraz jego wyniki powinny być udokumentowane.

§ 10

Zarządzenie wchodzi w życie z dniem podpisania.

PREZYDENT MIASTA
Norbert Mastalerz

Arkusz identyfikacji, oceny oraz określenia metody przeciwdziałania ryzyku

Lp.	RYZYKO					PRZECIWDZIAŁANIE RYZYKU
	Cel – zadanie	Ryzyko (wraz z podaniem kategorii)	Wpływ	Prawdopodobieństwo	Istotność ryzyka (kol. 4x5)	Planowana metoda przeciwdziałania ryzyku
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
1.						
2.						
.....						

.....
 /podpis Naczelnika/Kierownika/Dyrektora Wydziału/Biura/Kancelarii/stanowisko samodzielne

Zasady wypełniania Arkusza:

Kolumna	Sposób wypełnienia
1	Numer kolejny celu lub zadania Wydziału/Kancelarii/Biura/stanowiska samodzielnego.
2	Nazwa celu lub zadania Wydziału/Kancelarii/Biura/stanowiska samodzielnego.
3	Wskazanie kategorii ryzyka oraz krótki opis jego natury np. ryzyko finansowe – związane z nieterminowym odprowadzaniem dochodów .
4	Ocena wpływu w skali katastrofalne – poważne – średnie – małe - nieznaczne
5	Ocena prawdopodobieństwa w skali prawie pewne – prawdopodobne – średnie – mało prawdopodobne - rzadkie.
6	Poziom istotności ryzyka wynikający z przyznanych ocen prawdopodobieństwa i wpływu (poważny lub umiarkowany).
7	Wskazanie planowanej metody przeciwdziałania ryzyku np. powierzenie odpowiedzialności wyznaczonemu pracownikowi, bieżący nadzór Skarbnika w zakresie ryzyk finansowych.

Kategorie ryzyka

Poniższa tabela przedstawia kategorie ryzyka wraz z przykładami dotyczącymi jego możliwych źródeł (przyczyn) oraz skutków. Tabela nie określa zamkniętego katalogu ryzyka, i może być dowolnie modyfikowana.

KATEGORIE RYZYKA	
Ryzyko Finansowe	
Budżetowe	Związane z planowaniem dochodów i wydatków, dostępnością środków publicznych na rachunku, dokonywaniem wydatków i pobieraniem dochodów
Podlegające ubezpieczeniu	Związane ze stratami finansowymi, które mogą być przedmiotem ubezpieczenia np. ryzyko pożaru, wypadku
Zamówień publicznych i zlecenia zadań publicznych	Związane z podejmowaniem decyzji oraz udzielaniem zamówień publicznych lub zlecaniem zadań publicznych innym podmiotom np. ryzyko naruszania zasad, form lub trybu ustawy o zamówieniach publicznych
Odpowiedzialności	Związane z obowiązkiem zapłaty kwot pieniężnych tytułem np. odszkodowań, odsetek karnych, kosztów procesowych
Ryzyko dotyczące zasobów ludzkich	
Personelu, BHP, i P.POŻ	Związane z liczebnością i kompetencjami, Związane ze zdrowiem pracowników i wypadkami w czasie pracy Związane z ochroną p.poż
Ryzyko działalności	
Regulacji wewnętrznych	Związane z istnieniem i aktualnością regulacji wewnętrznych
Organizacji i podejmowania decyzji	Związane ze strukturą organizacyjną, organizacją pracy oraz przekazywaniem obowiązków i uprawnień np. ryzyko nieprecyzyjnie określonych zakresów obowiązków, ryzyko braku formalnie powierzonych obowiązków, ryzyko nieodpowiedniej struktury organizacyjnej
Kontroli wewnętrznej	Związane z funkcjonowaniem systemu kontroli wewnętrznej np. ryzyko niedostatecznej kontroli, ryzyko nieskutecznych mechanizmów kontrolnych
Informacji	Związane z jakością informacji na podstawie, których podejmowane są decyzje np. ryzyko braku komunikacji w pionie i poziomie struktury organizacyjnej
	Związane z reputacją Urzędu np. ryzyko negatywnych opinii i artykułów w prasie

Reputacji	
Systemów informatycznych	Związane z używanymi w Urzędzie systemami i programami informatycznymi oraz ochroną danych w sieci np. ryzyko awarii systemu, ryzyko dostępu do danych przez nieuprawnione osoby, ryzyko niekontrolowanej modyfikacji danych
Ryzyko zewnętrzne	
Infrastruktury	Związane z infrastrukturą np. wyposażeniem, bazą lokalową, środkami transportu i środkami łączności
Gospodarcze	Związane z czynnikami ekonomicznymi np. kursy walut, inflacja
Środowiska prawnego	Związane ze skomplikowaniem i zmianami prawa oraz niejednolitym orzecznictwie

1. Zasady oceny wpływu ryzyka:

Ocena punktowa	Wpływ	Przesłanki
5	katastrofalny	Zdarzenie objęte ryzykiem powoduje brak realizacji kluczowych zadań albo osiągnięcia założonych celów – poważny uszczerbek w zakresie jakości wykonywanych zadań, poważna strata finansowa albo na reputacji, utratę życia osób. Z wystąpieniem zdarzenia objętego ryzykiem wiąże się długotrwały i trudny proces przywracania stanu poprzedniego..
4	poważny	Zdarzenie objęte ryzykiem powoduje brak realizacji kluczowego zadania lub osiągnięcia konkretnego założonego celu, poważną stratę finansową i reputacji, ciężki uszczerbek na zdrowiu osób. Z wystąpieniem zdarzenia objętego ryzykiem wiąże się długotrwały i trudny proces przywracania stanu poprzedniego.
3	Średni	Zdarzenie objęte ryzykiem powoduje znaczącą stratę posiadanych zasobów, ma negatywny wpływ na efektywność działania, jakość wykonywanych zadań, reputację Urzędu. Z wystąpieniem zdarzenia objętego ryzykiem może się wiązać trudny proces przywracania stanu poprzedniego.
2	mały	Zdarzenie objęte ryzykiem powoduje niewielką stratę finansową, niewielkie zakłócenie lub opóźnienie w wykonywaniu zadań. Nie wpływa na reputację Urzędu. Skutki zdarzenia można łatwo usunąć.
1	nieznaczny	Zdarzenie objęte ryzykiem powoduje nieznaczną stratę finansową lub krótkotrwałe zakłócenia lub opóźnienie w wykonywaniu zadań. Nie wpływa na reputację Urzędu. Skutki zdarzenia można łatwo usunąć.

2. Zasady oceny stopnia prawdopodobieństwa ziszczenia się ryzyka:

Ocena punktowa	Prawdopodobieństwo	Przesłanki
5	Prawie pewne	Istnieją uzasadnione powody by sądzić, że zdarzenie objęte ryzykiem zdarzy się wielokrotnie w ciągu roku.
4	prawdopodobne	Istnieją uzasadnione powody by sądzić, że zdarzenie objęte ryzykiem zdarzy się kilkakrotnie w ciągu roku.
3	Średnie	Istnieje uzasadnione prawdopodobieństwo, by sądzić, że zdarzenie objęte ryzykiem zdarzy się w ciągu roku.
2	Mało prawdopodobne	Istnieją uzasadnione powody by sądzić, że zdarzenie objęte ryzykiem zdarzy się raz w ciągu roku.
1	rzadkie	Istnieją uzasadnione powody by sądzić, że zdarzenie objęte ryzykiem nie zdarzy się w ciągu roku.

3. Ocena istotności ryzyka

oddziaływanie

katastrofalne	5	10			
poważne	4	8	12		
średnie	3	6	9	12	
małe	2	4	6	8	10
nieznaczne	1	2	3	4	5
	rzadkie	mało prawdopodobne	średnie	prawdopodobne	prawie pewne

prawdopodobieństwo